

KULTŪRA

MENAS ✨ LITERATŪRA ✨ MOKSLAS

Juodojo Mėnulio prognozės

Po šio savaitgalio, pasibaigus antrajam rinkimų turui, paaiškės, ko buvo vertos politologų prognozės. Ir ne tik jų – rinkimų rezultatus, koalicijų sudėtį ir kitus dalykus, kuriems šiaip jau reikėtų sausos faktų logikos, mėgsta interpretuoti ir visokiausio plauko ekstrasensai, astrologai, tarologai beigi būrėjai iš kavos tirščių, mėnulio fazių ir paukščių elgesio.

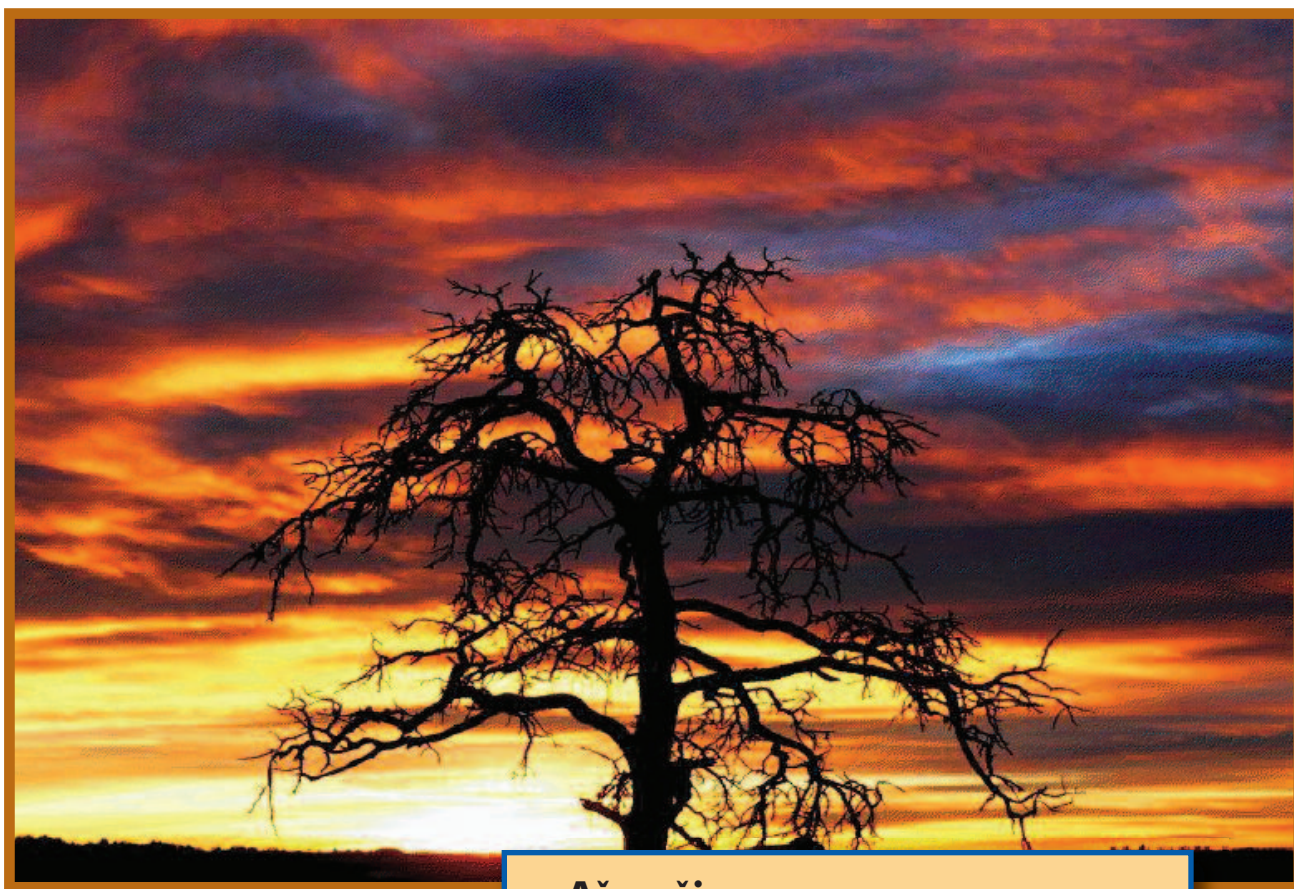
Paprastai žinių tinklalapyje šalia padoraus straipsnio apie politiką dešinėj pusėj, kur slenka visokios marginalijos, dažnai šmėsteli ir ezoterinio verslo atstovo veidas su išimenančia antrašte (maždaug – „Delno linijos nulėmė politiko likimą“, „Juodojo Mėnulio padėtis politikui, gimusiam po Vėžio ženklu, nieko gero nežada“ ir panašiai). O kadangi esame nemenkai orientuoti (ir orientuojami) į Rytus, pradedant nuo asmeninių ezoterinių praktikų ir baigiant valdžios dzenbudizmu, neretas skaitytojas tokį straipsnį apie delno linijas ir blogą Juodojo Mėnulio padėtį būtinai perskaitys.

Baisus dalykas tas neraštingumas. Kaip lengva ir paprasta valdyti neraštingus žmones – o ypač su tokios štai *mistikos* pagalba (nors jokios mistikos čia nėra, tik verslas ir manipuliacija). Kaip lengva ir paprasta įpiršti kokią nors samokslą teoriją apie piktadarių sambūrio (ar organizacijos, o gal – asociacijos, taip iškilmingiau skamba) nuodijamą grūntinį vandenį ar skleidžiamas radiacijos bangas, nuo kurių apsisaugoti gali tik prisipirkęs vaistinėje jodo buteliukų, nors tie patys žmonės ir teršia, ir nuodija savo aplinką, dažnai apie tai net negalvodami (į upes pila srutas, regioniniuose parkuose išverčia statybines šiukšles, užuot rūšiavę ir atidavę saugiai utilizuoti, į sąvartynus išmeta vaistus ir galvaninius elementus ir pan.).

Ak, kad jiems į galvas išminties aliejaus, kaip reikia tvarkytis ir tvarkyti, įpiltų kad ir tie patys ezoterinių verslų atstovai, būrėjai ir mediumai, hipnotizuotojai ir energetinių aurų regėtojai... Argi būtų sunku? Juk nuėinanti socdemų valdžia, kurios premjeras, šnekėdamas dalykus, nesusiįsčius su realybe, jau buvo suprantamas beveik kaip ezoterikos srities atstovas, tuo nebeužsiims...

Deja, ne visiems realybė yra tai, kas suvokiama sveiku protu, logika ir pojūčiais. Galbūt po antrojo rinkimų turo turėsime galimybę tai išvysti ir išgirsti, nes kai kuriose partijose yra ne tik profesionalų, besiveržiančių dirbti vyriausybėje, bet ir ezoterikų. Įdomu bus pamatyti, iš kokių tirščių jie burs.

Renata Šerelytė

efoto.lt nuotr.

Aš nežinau

*Aš daug ko nežinau ir nežinosiu,
o daug ko nebenoriu nė žinot.
Išvykstantiems į nežinią pamosiu,
gėles po kojom mesiu iš minios.*

*Bevardės žvaigždės krenta, kur jos krenta?
Staiga numiršta gražūs ir jauni.
Deja, įveikt tave nėra man lemta,
klaidusis nebūties uždavinys.*

*Ne vieną užraktą sulaužiau ir prakeikiau
ne vieną mistiką, kol pagaliau
su nežinojimo tamsybe susitaikiau,
spalvas ištaškęs, dailiai pabalau.*

*Dabar ramu, tik nedrąsu puikuotis,
kad gyvenu kitaip nei gyvenau.
Tamsybėj tvenkiasi kažkas – gal votys,
gal ugnys ir lava? Aš nežinau.*

Algimantas Mikuta

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2016 m. suteikė 10 000 euro paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Juodojo Mėnulio prognozės • **2-as psl.** Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Esė apie Pasaulio Tautų Teisuolę Oną Šimaite • **3-as psl.** Metų knygų rinkimai. Giedrė Kazlauskaitė. Singerstrum • **4-as psl.** Aldona Žemaitytė-Petrauskienė. Kosmoso šaukiniai ir kryžmių spindesys • **5-as psl.** Algis Vaškevičius. Savanorių iniciatyvos gaivina architektūrinį Kauną • **6-as psl.** Jonas Arčikauskas – laisvas paukštis. Teatrologės pokalbis su dailininku • **7-as psl.** Rasa Katiliūtė. Gimnazistė (3) • **8-as psl.** Kultūros kronika

Kitame numeryje: Festivalis, skirtas modernaus šokio pradininkei Lietuvoje D. Nasvytytei • Pristatome Metų knygas

Esė apie Pasaulio Tautų Teisuoelę

Oną Šimaitę

Laimutė

Vasiliauskaitė-Rožukienė

„Tvirtai žinokite ir giliai jauskite, kad kiekvieną gyvenimo dieną turite skirti kitų gėriui, darydami viską, ką galite. Darydami, bet ne plepėdami“ (O. Šimaitės sentencija ant jos dienoraščio)

Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus (VVGŽM) Tolerancijos centre įvyko Julijos Šukys knygos „Epistolofilija. Užrašytas Onos Šimaitės gyvenimas“ sutiktuvės. Ją šiemet išleido Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla. Ši knyga buvo išleista ir Kanadoje 2012 m., 2013 m. pelnė Kanados literatūrinį apdovanojimą. Vakaras buvo ypatingas, nes buvo suteikta galimybė išgirsti Onos Šimaitės balsą. Pasak Tolerancijos centro vadovo Marko Zingerio, vakaro metu Nebraska prie Lietuvos priartėjo meteoro greičiu: vaizdo konferencijoje buvo užduodami klausimai knygos autorei – Kanados lietuvei, literatūrologei, rašytojai Julijai Šukys.

Žydų šventoji – lietuvė Ona Šimaitė. Ona Šimaitė gimė 1894 m. sausio 6 d. Akmenėje. Ji gelbėjo žydus Antrojo pasaulinio karo metu (buvo įkūrusi Žydų gelbėjimo komitetą): kaip Vilniaus universiteto bibliotekininkė patekdavo į Vilniaus getą tarsi atsiimti negražintų knygų iš žydų studentų, o įnešdavo gardesnio maisto nuo savo stalo (sau pasilikdama tik bulves ir kopūstus), įnešdavo padirbtus pasus, ginklus, gėles, drabužius, o išnešdavo geto gyventojų rankraščius (pvz., Suckeverio poeziją), vertingus dokumentus, slėpė žydų vaikus ir savo namuose. Buvo susekta, 1944 m. naciai ją suėmė, kankino. „Aš meldžiausi, – pasakojo ji Taniai Wachsmann (vienai savo išgelbėtų vaikų) – kad nešnekėčiau per kankinimus. Nesu tikinti, bet tuo momentu meldžiausi iš visos širdies“. Ji neatskleidė nieko („Rescue attempts during the Holocaust“, Jerusalem, 1977). Šimaitė išvengė mirties bausmės tik todėl, kad universiteto profesoriai, jai to nežinant, papirko aukštą nacių pareigūną, tad buvo nugabenta į garsųjį Dachau, iš ten – į koncentracijos stovyklą pietų Prancūzijoje. Kai jungtinės pajėgos ją leisgvyvę išlaisvino, liko gyventi Prancūzijoje, skurdo, bandė išlikti: dirbo indų plovėja, skalbėja, lėlių siuvėja, tik vėliau – bibliotekininke. Buvo pakviesta į Izraelį Tanios Wachsmann, kuri ją po karo surado, laiškuose vadindama savo mama (Ona Šimaitė savo vaikų neturėjo), vėliau grįžo į Prancūziją. Mirė 1970 m. sausio 17 d. Cormeilles-en-Parisis senelių namuose prie Paryžiaus.

Vakaro rengėjų anotacija: „Turbūt nėra kitos lietuvių moters, kuri būtų taip plačiai žinoma pasaulyje iš įvairiomis kalbomis išleistų knygų, enciklopedijų bei vadovėlių, kaip Ona Šimaitė. Kukli pedagogė, publicistė, bibliotekininkė, Antrojo pasaulinio karo metais dirbusi Vilniaus universiteto bibliotekoje, tapo garsiausia Vilniaus geto žydų gelbėtoja. Ona Šimaitė nešiodavo ten įkalintiems žmonėms maistą, drabužius, vaistus, pinigus ir padirbtus dokumentus. Ji gelbėdavo netekusius vilties, išklausydama jų baimių ir atsakydama į jų laiškus. Nežinoma, kiek gyvybių ji išgelbėjo. Skaičiuoti juos bibliotekininkei būtų buvę keista, o sąmoningai pamiršdama tų, kuriems pagelbėjo, vardus ir adresus ji taip apsaugodavo ir save, ir kitus“.

Markas Zingeris kalbėjo, jog jam Ona Šimaitė yra nepaprastai įdomi asmenybė (aristokratiškas veidas ir didi siela). Jis priminė, kad Lietuvoje 900 žmonių gelbėjo žydus, vieni – po vieną, kiti – po keliolika. Pvz., moterų kolektyvas Kaune gelbėjo žydų vaikus. Yra neįtikėtinų istorijų, tačiau pasakojimų subanalėjimas, kartojimas, standartizaci-

ja yra tikra holokausto išdavystė, kad labai svarbu yra talentingas ir šviežias priartėjimas prie šios temos, pasiremiant autentika ir visais emociniais sugebėjimais, širdimi. Kai kalbame apie gelbėtojus, o pamirštame žudikus, tada atrodo, kad gelbėjimas – paprastas dalykas...

Kas paskatino Oną Šimaitę gelbėti žydus?

Vakaro metu klausantis jos balso įrašo, išgirdome, kad ji augo Akmenėje, turėjo senelį individualistą atsiskyrėlį, kuris draugavo su žydais, nors daugelis už tai jį smerkė. Kai Onai buvo aštuoneri metai, senelis pasisodino ją ant kelių ir pasakė, kad žydai yra geri (nors pasitaiko visokių). Įtakos turėjo ir rašytojos Ožėskienės kūryba. Kai atėjo Hitleris, visiems buvo blogai, jos kolegės buvo išvežtos į tremtį, o žydams buvo blogiausia...

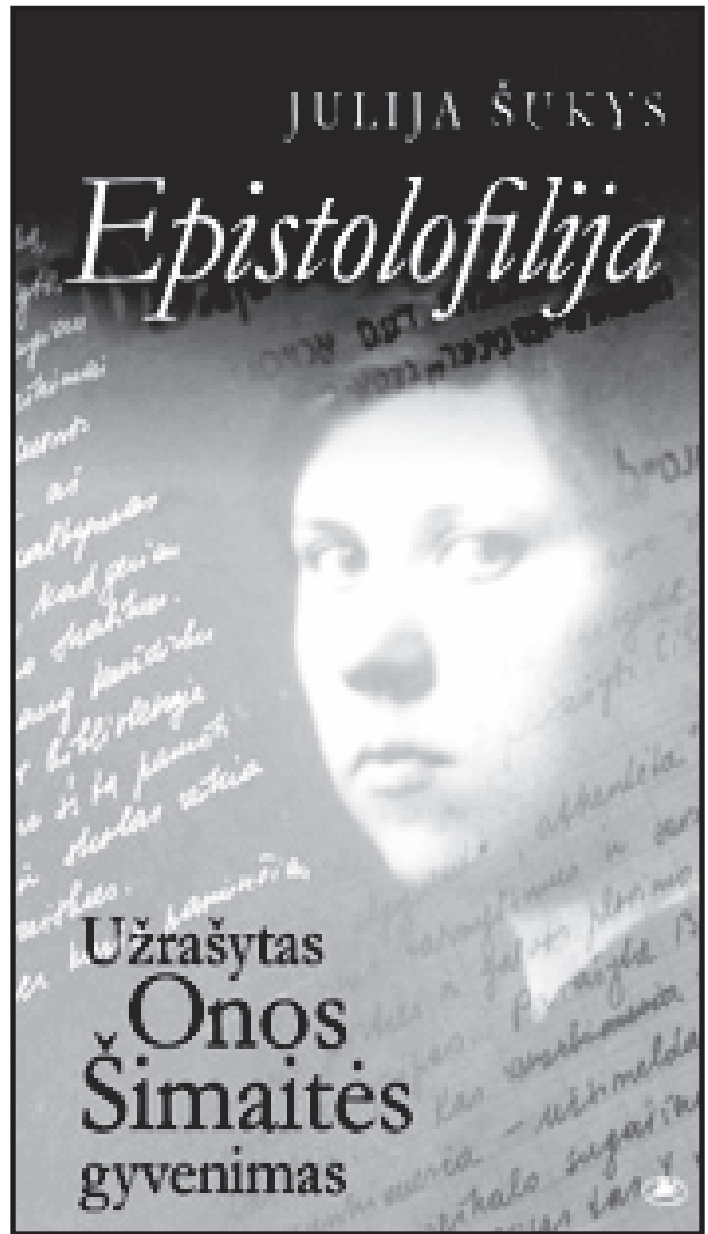
Lietuvių – žydų santykiai nacių okupacijos metais.

1951 m. New Yorke knygoje „Lita“ išspausdintas O. Šimaitės straipsnis „Lietuviai ir žydai nacių okupacijos metais“. Šis straipsnis (išverstas iš rusų kalbos) knygoje pateiktas ne visas, knygos autorė vaizdo konferencijos metu pažadėjo persiųsti į Lietuvą. Pateikiu ištrauką: „Puikiai suvokdama kai kurių lietuvių kaltės laipsnį naikinant Lietuvos žydus, aš esu kategoriškai prieš tai, kad būtų kaltinama lietuvių tauta. Aš nepalaikau įprastinių žodžių „lietuviai“, „vokiečiai“, „lenkai“, „žydai“ ir t. t. Taip sako tik tie, kurie ketina mus supykdyti. Jie užmiršta, kad kiekvienoje tautoje yra ne tik niekšų, bet ir gerų žmonių. Tai neleidžia pateikti bendro kaltinimo. Pagrindiniai žydų priešai yra ne apskritai vokiečiai, o hitlerininkai; antras žydų tautos priešas yra ne lietuviai, lenkai ir kitos tautos, o tie, kurie vienokiu ar kitokiu būdu padėjo hitlerininkams. Kaltindama lietuvių fašistus, aktyvistus, partizanus, policininkus ir kitus, visiškai atmetu kaltinimus lietuvių tautai“.

Kas paskatino Juliją Šukys susidomėti žydais, holokaustu ir Ona Šimaitę? Juliją domino Vilniaus getas, pradėjo rinkti informaciją prieš 17 metų, kai buvo studentė doktorantė, rado Onos Šimaitės laiškus Mažvydo bibliotekoje, taip pat – Amerikoje, Jeruzalėje (Kęstučio Šimo ir Rimanto Stankevičiaus knygų apie Oną Šimaitę tada dar nebuvo). Tuos laiškus įtraukė į savo disertaciją apie Cukermaną. Kai aptiko jos pėdsakų bibliotekoje, susidomėjo, kas ta Šimaitė? Ieškodama atsitiktinai rado įrašą, jos balsas autorei pasirodė mielas, jaukus, kaip jos truputį jaunesnės močiutės... ir ją pamilo.

Knygų gimimas. Lyginamosios literatūros doktorantūrą Toronto universitete J. Šukys baigė 2004 m., o šiuo metu dėsto kūrybinį dokumentinės literatūros rašymą University of Missouri. Literatūrologė Julija Šukys patikino, kad ji nėra žurnalistė ar istorikė, nėra bibliografininkė, o jos knygą apie Oną Šimaitę būtų galima priskirti esė žanrui (ji rašo bandydama atsakyti į sau pačiai išskylančius klausimus, suteikia sau daug laisvės kalbėdamasi su knygos heroje įvairiomis temomis, pvz., apie savo vaiką.). Pirmoji Julijos Šukys knyga buvo dar keistesnė – apie nužudytą Alžyro rašytoją. Julija jau baiginėja naują knygą apie savo senelį ir močiutę, kuri buvo ištremta į Sibirą. Autorė patikino, kad jos knygos nėra „normali dokumentika“.

Virginia Woolf įtaka. Viena iš autorės bibliografinių nuorodų – Virginia Woolf, nes moters gyve-

nimas sudraskytas darbo ir šeimyninių išpareigojimų, o moteriai pradėti kurti reikia savo kampo. Ona Šimaitė rašė nepaprastai daug laiškų, dienoraščių – dažniausiai apie kasdienius paprastus dalykus: kates, maistą, pinigus, tik kartais ten praslysdavo vienas kitas sakinytis apie kalinius, ką ji dėl jų padarė... Ona Šimaitė vis žadėjo, kad parašys prisiminimus, kai baigs kitus darbus, tačiau prisiminimų taip ir nepradėjo... Todėl Julija Šukys apsisprendė: vieną šaltą vakarą paliko savo vaiką saugoti vyrui, o pati nuėjo į biblioteką, kur pradėjo suprast ir giliau nujausti Šimaitę – jos sudraskytą gyvenimą. Pasakojimas turi aprėpti tiek didybę, tiek menkumą, reikėjo rasti siūlą, kaip atskleisti asmenybę per visas detales. Kaip tą padaryti, mokėsi iš moters rašytojos Virginia Woolf.

Atminimo įamžinimas. Žydų tautai Ona Šimaitė yra šventoji, o Lietuvoje, pasak M. Zingerio, ilgus metus švelniai ignoruota. Tik neseniai nedidelė gatvelė senamiestyje pavadinta jos vardu, ten, kur Onos Šimaitės gatvė susitinka su Czesłowo Miloszo laiptais (jai tai patiktų, sutiko vakaro dalyviai). Jeruzalėje auga O. Šimaitei skirtas medis, Lietuvoje yra atminimo lenta. Minint Žydų holokausto 75-ąsias metines, buvo prabilta, kad Lietuvos miesteliuose reikėtų pastatyti paminklus žydų gelbėtojams teisuliams, tačiau ar ne pats geriausias paminklas jiems – supažindinti su autentiškais šaltiniais?

Julijos Šukys pažadas atvykti į Lietuvą. Ten, kur anksčiau buvo getas (Žydų, Vokiečių, Mėsininkų gatvės), žmonės iš bado vietoj makaronų valgė virtus batų raištelius, bulvių lupenas, o dabar ten – prabangūs restoranai. Ar sutiktų knygos autorė atvykti į Vilnių pristatyti savo knygą, kad apie getą primintų tose vietose pramogaujančiam jaunimui? Julija Šukys atsakė: „Stebėtina, kad mes daug ko nežinom apie tą laikotarpį, nes kai teko pristatyti knygą Kanadoje, išviečiai lietuviai negalėjo suprasti, kad Lietuvoje būta geto. Ne tik jaunimui, bet ir tėvų kartai apie tai reikia kalbėti (Šimaitė savo laiškuose ir dienoraščiuose labai tiesiai pasakoja apie tai)“.

Rimantas Stankevičius reziumavo, kad šią knygą derėtų išleisti trimis kalbomis. ☐

METŲ KNYGŲ
RINKIMAI
POEZIJOS
KNYGOS

Giedrė Kazlauskaitė
SINGERSTRAUM

MOKYMASIS SIŪTI

Šitos siūlės tokios panašios į kelio liniją – buvau ketverių, mama vežėsi į miestą, kuriame, gali būti, šiek tiek vylėsi susitikti gatvėmis klaidžiojantį tėvą.

Mane, priešingai, nuo tokios vilties labai pykino – vėmiau autobuse. Tokios pačios siūlės – pasodino į priekį, kad į jas žiūrėčiau, ir ilgai siuvau nematoma siuвамąja plento vidurio liniją.

Seni drabužiai palėpėje; persiuvus kai ką, jų pakaktų ligi gyvenimo galo.

Aišku, nėra prasmės to daryti, nebent ekologiniais sumetimais.

Faktūros, kurios lietėsi mūsų kūnų, kartais jau mirusių; gatvių linijos žymi neatmenama ranka suvaldytus Brauno dalelių zigzagus.

Todėl man reikia dar kartą išmokti siūti – kad nepykintų, kad apsigaubčiau senomis drapanomis it riterė pasakojimų šarvais.

Drebėkit, beprotybės malūnai, adatos ietimi ginkluota dygsniais atjoju.

kursite verslą? – parduotuvėje siuвамųjų konsultantas paklausė

ne, užsiimsiu kūryba

AUDINIŲ PARDUOTUVĖ

Lengvai pamišus poetė prie atraižų kupetos mintimis konstruoja apsiaustą.

Visi iš jos ko nors nori – vieni, kad būtų išvaikyti grafomanai iš laikraščio, kiti – kad būtų spausdinami (nes patys nežino esą grafomanai).

Čia taip gera, ramu tarp įvairiausių švelnių ir šiurkščių faktūrų, spalvų (tarsi mintimis tapytum), siūlų linijų, smeigtukų ir pliuškiškų dekoracijų.

Ekonominės krizės metais ji išmoko susiadyti suplyšusius drabužius, o *Burda* yra jos pirmasis blizgus žurnalas, kurį nusipirko.

Tačiau namuose vis daugėja daiktų, sunku išmesti nereikalingus, nes gal dar kada prireiks.

Persiūti vienus iš kitų – šitos nesąmonės gelbėjo nuo buitinio alkoholizmo.

Poetė Giedrė Kazlauskaitė

LOBIŲ SKRYNELĖ

Epocha po geležinės uždangos subyrėjimo : okupacija jau į pabaigą, Nepriklausomybės priešaušris. Iš Lenkijos atvežtos kramtomosios „Donald” gumos popierėliai.

Dvi rusiškos kirilicos raidės su paveiksluikais; matyt, iš mokyklinio raidyno.

Elementoriaus kortelės, negražios; smulkūs piešiniai, turbūt mano pačios daryti vadovėliai žaislams, su antraštėmis „Aritmetika” ir „Lietuvų kalbos rašyba”, piešimo sąsiuvinis, pasakų knyga „Aukso karalystė” – visa kas išpiešta miniatiūriškai.

Maži lapeliai su Maskvos teatro marionetėm; Buratinas, Malvina, Pjeras – nieko ypatingai naujo.

Vėl smulkiai išpiešti žaidimai žaislams – matyt, mėgdžioti neseniai atsiradę sovietiniai elektroniniai daikčiukai.

Kvadratėlis iš vokiškos dėlionės, sprendžiant iš užrašo „Ravensburger” kitoj pusėj; man nežinomas, neaišku, kaip atkeliavęs.

Visa sudėta tvarkingai saldinių dėžutėje – mąšlios, lėtapėdės plėšikės kraitis.

SAGŲ DĖŽUTĖ

Apvali, skardinė, nuo ledinukų; turinys taip domina vaiką, kad išduodamas net Lego.

Ji paima žirkles ir sukarpo sportinį džemperį – siuva iš jo suknelę; išžarsto sagas ir kitus blizgučius.

Iš jų galima dėlioti mozaikas: nuo marškinių ir paltų, metalinės, su bareljefais.

Vaikystėje dešinė akis buvo silpna, daktarai patarė mamai sumaišyti į lėkštę žirnius su ryžiais, užklijuoti kairiąją akį (kaip piratei) ir liepti išrinkti.

Beveik kaip tose pasakose, kur našlaitei liepia atskirti miltus nuo aguonų grūdelių.

Nebenoriu turėti nieko bendra su tais, kurie sako „Mokslininkai atrado”, tačiau teberankioju sagas, viena akimi, šiaip ne taip vergų plantacijose.

Perlamutrinės nerandu, moliuskų kilmės, iš megztinio ji ištrūko paplūdimyje, tarsi norėtų grįžti tėvynėn.

Giedrė Kazlauskaitė (g. 1980) – poetė, prozininkė, eseistė. Mokėsi Nacionalinėje M. K. Čiurlionio menų mokykloje, tačiau formacijos įkarštyje metė ir baigė paprastą provincijos vidurinę. 2004 m. įgijo Vilniaus universiteto lietuvių filologijos bakalauro, o 2007 m. – magistro laipsnį. Šiuo metu G. Kazlauskaitė – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto doktorantė. Bendradarbiauja kultūros savaitraštyje „Šiaurės Atėnai”, „Mažojoje studijoje”, internetiniame dienraštyje „Bernardinai.lt”, „Verslo žiniose”, LTV. Pirmoji knyga „Sudie, mokykla” (dvi apysakos) išleista 2001 m. Lietuvos rašytojų sąjungos leidykloje. Eilėraščiai publikuoti „Poezijos pava-saryje”, „Metuose”, „Nemune”, „Literatūroje ir mene” ir kt. 2002 m. jos eilėraščiai anglų kalba pristatyti Frankfurto knygų mugei skirtame almanache „Six young Lithuanian poets”. 2008 m. pasirodė pirmoji poezijos knyga „Heterų dainos” (Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla). 2009 m. pasirodė „Postilės (su J. Sasnausku): evangelijų komentarai” (leidykla „Tyto alba”), 2014 m. – poezijos knyga „Meninos”(LRS leidykla). Už šią knygą G. Kazlauskaitėi įteikta Jurgos Ivanauskaitės premija. 2016 m. išleista knyga „Singerstrum” (LRS leidykla) išrinkta į Metų knygų penketuką poezijos kategorijoje.

Liucija Jūratė Kryževičienė prie savo darbų

Žolynų šnabždesys.

Akvarelė

Kosmoso šaukiniai ir kryžmių spindesys

Aldona Žemaitytė-Petrauskienė

Kad patektum į dar neregėtą, mūsų akiai neįprastą naują šilko pynių technika nustebinusią parodą, neužtenka tik perbėgti kelias sales trečiame Taikomosios dailės muziejaus aukšte, kuriose visą spalio mėnesį karaliauja seni, nauji ir naujausi tekstilinių-kės Liucijos Jūratės Kryževičienės kūriniai. Salėse sukabinti Liucijos meno darbai sustabdo skubančiuosius ir patraukia lankytojų dėmesį gausumu, žanrų įvairove, į akis krintančiu modernumu. Net prieš kelias dešimtis metų sukurti gobelenai ar batika sužiba nauja, gaivia spalvų gama. Tai yra tikrai retrospektyvinė paroda, apimanti Liucijos 1965–2016 metų kūrybą. Kūrybinis penkiasdešimtmetis, auksinis dailininkės meno jubiliejus...

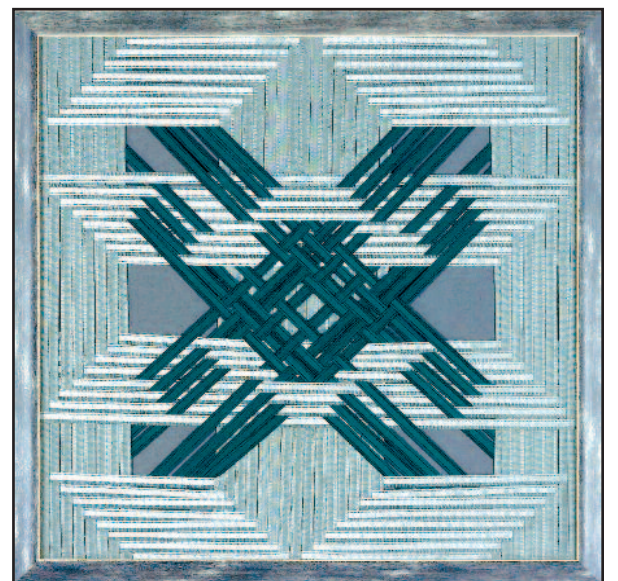
Ekspozicija pavadinta „Kūrybinės transformacijos“. Pavadinimas labai taiklus, nes išplaukia iš menininkės ieškojimų ir atradimų, iš kūrybinės pagavos. Jis aprėpia Liucijos Kryževičienės kūrybos visatą. O ta visata gimsta iš dailininkės meilės tekstilei, įprasminant tą meilę nepaliaujamu, atkakliu darbu. Darbo valandos nesuskaiciuojamos, o tekstilei atiduota visa Liucijos širdis.

Parodoje telpa ir Liucijos jaunystės dienų darbo metai Lentvario kilimų fabrike, kur formavosi lie-

Žara.

Šilkas, pynimas

Prisiminimas.

Šilkas, pynimas

tuviška kilimų ornamentika, nors anuomet buvo paplitusi pažiūra, kad reikia laikytis klasikinio kilimų gamybos būdo. Tekstilinkai, dirbantys Lentvaryje, jau ir anuomet, sovietmečio standartų diktuojamoje aplinkoje, rėmėsi lietuvių liaudies meno tradicija, motyvus imdami iš velykinių margučių ornamentikos, medžio raižybos, verpsčių ar audimo raštų...

Bet ne kilimų ornamentika išskyrė Liuciją iš kitų tekstilinkų būrio. Ji ėmėsi didžiulės apimties batikos darbų. Retrospektyvinėje parodoje tie darbai prikausto dėmesį anam metui nebūdinga drąsa, naujoviškumas, technologijų ir technikos naujovėmis. Manau, kad Liucija savo gebėjimu piešiniu apvaldyti didžiules audinio erdves buvo nepralenkiamas. Galima ilgai stovėti prieš batikos techniką atliktą kūrinį „Laiko atspaudas. Lietuvos miestai“ (1987 m.) ir neatsistebėti, kad jau sovietmečiu galėjome mintyse didžiulės ir gėrėtis Lietuvos istorinių miestų heraldika, jų lietuviška, kunigaikštiška, atributika – Magdeburgo teisės gavusių miestų antspaudais, pilių planais... Rusvai gelsvų atspalvių subtilumas rodė didelį autorės jautrumą spalvai ir išskirtinį spalvos pajutimą.

Taip pat negali atitraukti akių ir nuo batikos „Senosios kelionės“, kur laivų ir laivelių piešiniuose galima susipažinti su jūreivystės istorija... Arba atidžiai tyrinėti dar vieną didelio formato kūrinį „Klaipėda“. Anais laikais šis miestas buvo mažai pažįstamas Pietryčių ir Vidurio Lietuvos gyventojams...

Dažnas parodos lankytojas stabtelės susipažinti su stendais, kuriuose užfiksuota tai, kas buvo prasta Lietuvos atgimimo pradžioje. Ne man spėti, kodėl būtent tame virsme pradingo išpūdingas lubų gobelenas „Paukštis“, sukurtas 1983 metais Juodkrantės „Ažuolyno“ poilsio namams. Virsmą paprastai lydi sumaištis, kuria pasinaudoja sava-

naudžiai. Taip atsitiko, kad ir didžiulės apimties gobelenas „Radiacija“ (67,5 kvadratinio metrų dydžio), kurį Šiaulių „Nuklono“ gamyklos užsakymu menininkė išaudė per trejus metus (1989–1991), „nusken-do“ Atgimimo pradžios „bangose“.

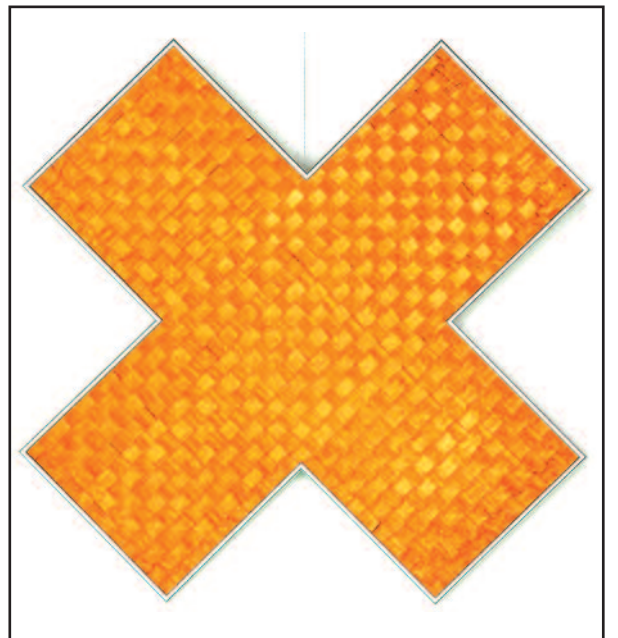
Panašiai atsitiko ir su „Senojo rūšio“ kavinėje Vilniaus senamiestyje (interjero autorius – architektas Eugenijus Guzas) M. Šimelio batika išpuostomis kėdėmis. Buvo sunaikinti visi meno kūriniais vertingo interjero elementai. Jau išdilo iš atminties savininko, „naujojo lietuvių“, pakeistas kavinės pavadinimas. Bet naujasis kavinės vardas, pamenu, buvo ganėtinai vulgarus.

Nukelta į 8 psl.

Greitkelis.

Šilkas, pynimas

Groteskas.

Šilkas, pynimas

Savanorių iniciatyvos gaivina architektūrinį Kauną

Algis Vaškevičius

Šį rudenį jau antrus metus iš eilės savaitgaliais Kauno senamiestyje galima išvysti nedideles grupes žmonių, smalsiai apžiūrinėjančių vieną ar kitą seną Laiškosios sostinės pastatą. Tai įdomi savanorių iniciatyva, pavadinta „Ekskursu“. Šios idėjos autoriai aiškina, kad „Ekskursas“ – tai savanoriškas architektų, istorikų, menotyrininkų ir pilietišių miestiečių sambūris, suteikiantis galimybę nutolti nuo įprasto ekskursijų formato, įdomiai praleisti sekmadienį ir tapti atidesniais savo gyvenamojoje aplinkoje.

Šiemet „Ekskursas“ prisijungė prie didžiausio Kauno architektūros festivalio „KAFe“ programos. Dešimtys kauniečių ir miesto svečių buvo pakviesti į nemokamas, kiek kitokio formato ekskursijas po įdomius ir išskirtinius Kauno pastatus. Susidomėjimas šia iniciatyva toks didelis, kad paskelbus registraciją internete laisvų vietų dažniausiai nelieka jau tą pačią dieną, nors yra formuojamos net trys lankytojų grupės.

Idėjos autoriai teigia, kad jie siekia „perkrauti“ mūsų visų požiūrį į Kauno miestą, atkreipti platesnės visuomenės ir miesto bendruomenių dėmesį į unikalius jo paveldo sluoksnius, diskutuoti šio paveldo vertybių ateitį mieste. Tad lankomi tie pastatai, kurie yra esmingai istoriškai formavę centrinės miesto dalies veidą, keitę nusistovėjusią jo paskirtį ar dvasią.

„Ekskurso“ atsiradimą paskatino ir unikaliai Kauno prieškario architektūrai suteiktas Europos paveldo ženklas. „Džiaugiamės šiuo pasiekimu, kuris tapo įmanomas institucijų ir specialistų ne vienerius metus trukusio atkaklaus darbo, pastangų ir bendradarbiavimo dėka. Tai žymi pokyčius mūsų suvokime bei požiūryje į supančią gyvenamąją aplinką. Po truputį išsąmoniname, kad buvome ir esame platesnių istorinių, kultūrinių procesų dalis. Deja, kol kas tarp specialistų ir diskusijų rateliuose.

Ne mažiau svarbi paskata yra tai, kad aktualia problema vis dar išlieka pačių pastatų šeiminių ir plačiosios visuomenės, dažniausiai varstančios europinių mastu unikalių ir išskirtinių pastatų duris, tikrosios jų vertės suvokimo stoka. Paveldas, kasdien esantis labai arti mūsų, lieka nutolęs, neįvertintas, nepažintas artimiau“, – teigia vienas iš „Ekskurso“ organizatorių, istorikas Žilvinas Rinkšelis.

Pastatai, kurie bus lankomi, parenkami iš anksto, tariamasi su jų savininkais, kad sekmadienį čia būtų galima užėiti ir atvesti smalsius lankytojus. Kai kurių pastatų savininkai nustemba išgirdę apie planus įtraukti vieną ar kitą statinį į programą, kartais pirmąsyk išgirsta apie iki tol neįvertintus, originalius pastatų architektūrinius sprendimus ar detales. Tačiau yra ir priešingų atvejų, kai, pavyzdžiui, Karininkų ramovės, Filharmonijos, kai kurių kitų pastatų darbuotojai patys inicijuoja ekskursijas ir siūlo apsilankyti.

Renginio siekius apibūdina trys esminiai žodžiai: atradimas, pažinimas, netikėtumas. „Ekskurso“ metu lankytojai užsuka į jiems žinomus pastatus, kuriuos išvysta visai naujoje šviesoje, sužino įdomių, pikantiškų detalių apie juos, apie čia kažkada veikusiais institucijas. Šie pastatai lyg ir gerai pažįstami bei glaudžiai susiję su kasdieniniais maršrutais, tačiau retas žino jų atsiradimo istoriją, peripetijas ir paslaptis, glūdinčias už sienų. Taip buvo, kai duris atvėrė Kauno technologijos universiteto centriniai rūmai (buvęs Žemės bankas), Chemijos fakultetas (buvusi Tyrimų laboratorija), Lietuvos sporto universitetas (buv. Fiziško auklėjimo rūmai), Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Veterinarinės akademija, Kauno valstybinė filharmonija (buvę Lietuvos Teisingumo ir Seimo rūmai).

Organizatoriai sako, kad jiems labai svarbus siekis yra ne turinio kiekybė, bet kokybė. Sumaniai parengti ekskursijų maršrutai sudaro galimybę aplankyti ne tik kasdien matomas,

bet ir dar nematytas erdves, į kurias paprastai patekti yra sunku arba neleidžiama. Taip buvo ir užsukus į Mykolo Žilinsko dailės galeriją, kuri, atrodo, daug kartų lankyta, bet šįsyk atsirado galimybė nusileisti į jos rūsius ir pamatyti, kokie lobynai yra saugomi ten.

O saugoma ištis daug – pradedant vienu iš medinių Dionizo Poškos „Baublių“, kuris čia atvežtas restauruoti, čia esančiu garsiosios Petro Rimšos skulptūros „Vargo mokykla“ originalu, nes prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus yra pastatyta skulptūros kopija ir baigiant tikru netikėtumu – vitražais iš kažkada Laisvės alėjoje veikusios vaikų kavinės „Pasaka“, kurią tada svajoto aplankyti kiekvienas vaikas, kad, įsitaisę gražiam namelyje ant nedidelės pakylės šalia vitražų pasakų motyvais pasmaguriautų burnoje tirpstančiais ledais... Daugelis lankytojų puikiai atsimeina tuos vitražus ir juos čia pamatyti yra ištis malonus netikėtumas. Lygiai toks pat netikėtumas ir sužinoti, kad čia veikia nemažas neregiamas skirtas muziejus, kurio metu akieji ir silpnaregiai meno grožį pajunta ir supranta kūrinius liedsdami rankomis.

Daugybę malonių netikėtumų dovanojo ir apsilankymas seniausiam išlikusiam, dar 1939 metais Kaune duris atvėrusiam kino teatre „Romuva“. Ši kino teatrą Laisvės alėjoje atidarė verslininkai Antanas ir Petras Steikūnai. Tuo metu „Romuva“ buvo pripažinta „erdviausiu, moderniausiu ir originalumu pralenkiančiu ne tik Kauno, Lietuvos, bet ir kai kuriais atvejais net Baltijos šalių kino teatrus“. Kai kurie amžininkai prisimena, kad tada „Romuvos“ šeiminkams konkurentai siūlė net 50 tūkstančių litų, kad jie atsisakytų šio sumanymo.

Deja, kino teatras miestiečiams tarnavo tik vienerius metus, jo veiklą nutraukė Antrasis pasaulinis karas, kurio metu „Romuva“ buvo nacionalizuota, programos turinį ėmė griežtai kontroliuoti Valstybinė kinofikacijos valdyba. Nepaisant to, „Romuvos“ kino teatras kelioms miestiečių kartoms tapo gražių, romantiškų prisiminimų vieta.

XX a. pradžioje kinui masiškai pradėjus plisti Europoje ir Amerikos žemyne, kino teatrai ir Lietuvoje tapo savotiškomis pramoginėmis miestų ir miestelių šėrdimis, o kinas dėl savo pigumo ir vizualumo buvo suprantamas ir prieinamas kone kiekvienam piliečiui. Tai buvo vieta, kur galėjai atitolti nuo dienos rūpesčių, rasti prieglobstį, galimybę pasimatymams ar tiesiog turiningo laisvalaikio galimybę. Tai buvo iliuzijų pasaulis, kurio regimybę visuomenė ištis noriai vartojo. Kino teatrų pastatai neretai tapdavo ryškiausiais apylinkės statiniais po vietinės bažnyčios.

Reikėjo matyti jaunų žmonių akis, kaip jie stebėjo ir stebėjosi pakviesti į „Romuvos“ kino aparatinę. Šiame skaitmenizacijos amžiuje lankytojai pamatė, kaip uždedama kino ritė su juosta, kaip ji prasukama, pakeičiama, o pro langelį aparatinėje žyčioja filmo vaizdai. Jaunas, entuziastingas „Romuvos“ kolektyvas, kurį sudaro vos penki žmonės, labai stengiasi propaguoti gerą kiną, jie atrado ir surinko kažkada čia dirbusių kino mechanikų prisiminimus, daugybę nuotraukų.

Vitražai iš pirmosios Lietuvoje vaikų kavinės „Pasaka“.

„Romuvos“ kino teatras. A. Vaškevičiaus nuotraukos

Malonių netikėtumu visiems tapo ir apsilankymas pažintinėje ekskursijoje po Kauno technologijos universiteto Ekonomikos ir verslo fakultetą. Kadaise čia buvo įsikūrusi Valstybės spaustuvė, vėliau pastatas perduotas Lietuvos universitetui. Jis buvo pirmas Nepriklausomybės laikais pastatytas stambus valstybinis objektas ir pirmasis, kuriam 1923 m. projektuoti paskelbtas tarptautinis konkursas.

„Ekskurso“ gidė Agnė Valiukevičiūtė papasakojo, jog atsižvelgiant į tai, kad tuometė Lietuvos architektūros mokykla dar buvo labai jauna, konkursą laimėjo geriausią projektą pasiūlęs Vokietijos architektas H. Fischeris. Naujoji spaustuvė, santūraus ankstyvojo modernizmo pavyzdys, buvo didžiausia ir moderniausia šalyje. Šaltiniai liudija, kad būta ketinimų čia spausdinti ir pinigų banknotus. Kitas šio pastato gyvavimo etapas – 1929-ieji, kai statinys buvo perduotas Lietuvos universitetui.

Lankytojams buvo įdomu sužinoti, kad čia dėstytojavo rašytojas Vincas Mykolaitis-Putinas, virpinęs daugybės tuometio Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos mokslų fakulteto studentų širdis ir čia sutikęs savo būsimą žmoną studentę Emiliją Kvederaite, dėl kurios atsisakė kunigystės. Šie koridoriai ir klasės mena Salomėjos Nėries ir dėstytojo šveicaro Juozo Ereto meilės jausmus. Teigiama, kad šiandieniniai šio Fakulteto ilgieji koridoriai dėl praeitame šimtmetyje virusių mokslo, poezijos ir asmeninių dramų buvo vadinami „Meilės alėjomis“.

Tikras netikėtumas laukė „Ekskurso“ dalyvių ir pastato palėpėje, kur kažkada veikė šaudykla, o dar aukščiau pasilypėjus siaurais laipteliais buvo galima patekti į buvusios observatorijos stebėjimo bokstelių. Gidė pasuko rankeną, ir atsivėrė dangus, tik teleskopo čia jau nėra – jis išvežtas į observatoriją šalia Molėtų.

Oficialus „Ekskurso“ fotografas Martynas Plepys yra įamžinęs daugybę šių pasivaikščiojimų po įdomius Kauno pastatus akimirkų. Jis sugeba subtiliai ne tik pamatyti ir pajusti, bet ir išgirsti pastatų detalių, spalvų ir formų žaismą, jų skleidžiamą muziką ir ją užfiksuoti akimirkos žavesyje. Jo fotografijos pristato „Ekskursą“ internete, atvirukų rinkiniuose ir parodose. Nuotraukose matomos pastatų erdvės atskleidžia ypatingą šių vietų dvasią, ar ekskursijos metu pražiopsotą architektūros, laiko, šviesos ir šešėlių dermę. Lankytojai po ekskursijos gali įsigyti šių atvirukų ir paaukoti eurą ar du, kad ši puiki iniciatyva gyvuotų ir toliau. □

Jonas Arčikauskas – laisvas paukštis

Teatrologės pokalbis su dailininku

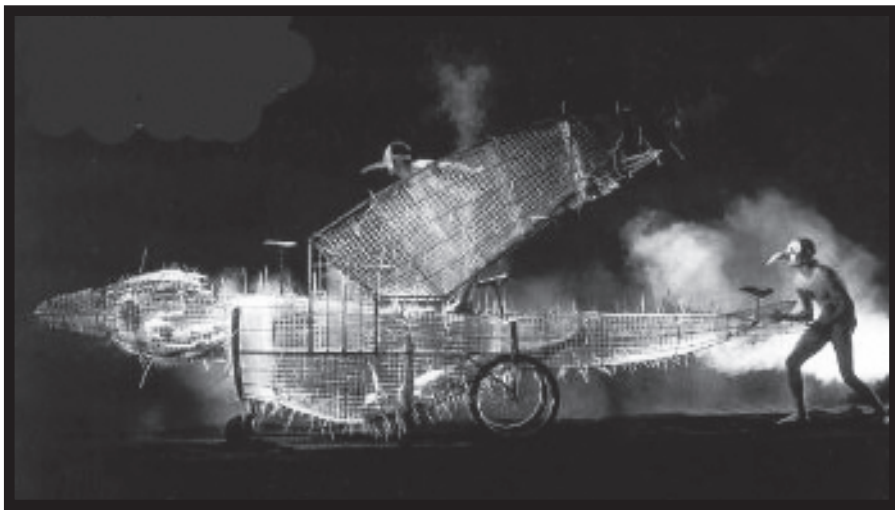
Audronė Girdzijauskaitė. Labai džiaugiuosi, Jonai, kad mes pagaliau vėl susitikom. (Apgailėstauju, kad dėl mano kaltės vienas išsamus keturių valandų trukmės mūsų pokalbis dingo man nesuvaldžius seno diktofono.) Ir suprantu, kad stipriai per vėlai. Per vėlai, nes scenografijos žydėjimo metas lyg ir praėjo; ir truputį liūdna ne todėl, kad Jūs ar aš būtume ką nors praradę, bet tiesiog teatras jau kitoks ir galbūt laukia kažko kito. Žiūrovų psichologija, jų nusiteikimas kitoks. Buvo metas, kai Jūsų darbai su Jonu Vaitkum, Gyčiu Padegimu ar kitais režisieriais darė didžiulį įspūdį ir tai buvo įkvėpta, nauja... Ar Jūs dar laikot tvirtą ryšį su Teatru, ar Teatras atsitraukė?

Jonas Arčikauskas: Gal atsitraukė... Bet tai nereiškia kažkokio galutinio atsitraukimo. Aš vis dar dirbu. Bet šiandien jaučiu žymiai didesnę atsakomybę; kartais suskamba viduje ir nepasitikėjimo gaida. Nors dirbant su daugybe režisierių ir įvairiuose kraštuose turėjau progos daug pamatyti, daug ko išmokti. Beje, sovietmečiu manęs niekur neišleisdavo, tai dabar atsigrėbiau.

A.G. Gaila, užsienyje sukurtų Jūsų darbų matyti neteko... Su teatru suartėjot labai anksti, dar būdamas Kauno meno mokykloje, o kiek vėliau, 1983 metais, Jus Dailės institute studijuojantį keramiką, režisierius Gytis Padegimas pasikvietė kurdamas įžymiu tapusį spektaklį „Mūsų miestelis“ pagal Thorntoną Wilderį. Kelio pradžia buvo sėkminga ir Jūs po truputį vis giliau klimpotė į scenografiją. Per tris dešimtmečius sukūrėte per dvi dešimtis spektaklių su Lietuvos režisieriais Gyčiu Padegimu, Jonu Vaitkumi, Valentinu Masalskiu Kauno, Vilniaus teatruose. Visi jie skirtingi, visi įdomūs ir nė vieno turbūt blankaus... Tikras gyvenimo spalvų ir formų karnavalas, kartais tragiškas, kartais kupinas ironijos ir humoro (Shakespeare'o „Tuščios meilės pastangos“, iš dalies – Ibseno „Nora“), kartais fantasmagoriškas (A. Strindbergo „Sapnas“, rež. J. Vaitkus). Vienuose spektakliuose karaliauja dailininkas, kituose – dailininkui tenka pasispausti, užleidžiant vietą režisieriui ir aktoriui (Č. Aitmatovo „Golgota“ su rež. J. Vaitkumi.) Bet visais atvejais jie veikė Jūsų sukurtoje erdvėje...

Jūsų darbuose nelengva išvelgti dramaturgo vaizduojamos epochos bruožus, atsekti tos epochos atitikmenis. Bet dažniausiai jie slypi giluminiuose sluoksniuose, asociatyviniame vaizdų lauke arba menkutėse detalėse. Taip juos užčiuopi dramatiškame į dangų kylančio geležinkelio ruože „Golgotoje“, juodai baltoje, išgrynintoje V. Bartulio – E. Ionesco „Pamokoje“ ar puošnioje lyg Kalėdų eglaitėje biblijinėje „Salomėje“...

Visa tai buvo, stebino mus, džiuginė. O kas liko? Anuomet anaip tol ne visi spektakliai buvo filmuojami. Be to, spektaklis ekrane – negyvas daiktas, praradęs ryšį su žiūrovu, kuriam buvo skirtas. Geriausiu atveju liko eskizai, kuriuose užfiksuotas ne spektaklis, o dailininko sumanymo gimimo procesas, jo idėja. Eskizas verčia fan-

Carlo Gozzi „Varnas“. Režisierius – Jurijus Popovas, scenografija – Jono Arčikausko

tazuoti, koks bus spektaklis, arba – koks jis buvo, jis gali priminti spektaklį arba paliudyti, kad scenografo idėja nebuvo įgyvendinta.

Tai kas yra eskizas? Kam jo reikia? Ar jis, atplėštas nuo teatro, yra meno kūrinys?

J.A. Taip, jis yra reikalingas, turi išliekamąją vertę. Ir be abejonės yra meno kūrinys. Neseniai buvau susitikęs su Dailės akademijos Kauno skyriaus profesoriumi Rimu ir kaip tik apie tai šnekėjomės: kaip apmaudu, kad teatrui nebereikia tavo eskizo, jokio piešinio...

A.G. O ar turit eskizus išsaugojęs, ar neišdalijot į kairę ir dešinę? Teatro, muzikos ir kino muziejuje yra tik vienas Jūsų darbas – „Golgotos“ eskizas.

J.A. Turiu nemažai išsaugojęs. Kai ką įrėminau, va kabo; kiti va stovi kampe už sofos. Yra ir aplankų su kostiumų eskizais. O muziejus niekuomet nesidomėjo, neprasė... Net keista...

A.G. Tai tiesiog nesuvokiama. Nėra ne tik Jūsų eskizų, bet nėra ir Jūratės Paulėkaitės, Nadeždos Gultiajevės, Vėgos Vaičiūnaitės ir kitų teatro kultūrai svarbių darbų. Muziejaus vadovės pasiaiškinimas labai paprastas: „Nėra pinigų“ arba „Nėra vietos“. Bet ar rūpintasi, kad jų būtų?! Kaip gi ateityje bus daromos scenografijos parodos, jeigu nebebus dailininkų darbų? Negi tik kompiuteriniai projektai užpildys salių erdves?

O kaip gera tiesiog vartyti, liesti, sklaidyti eskizus: atpažinti akvarelinius Dobužinskio darbus, ironiškus Kulakausko ar Kličiaus „žaidimus“, grafišką, į brėžinį panašų Gibavičiaus

eskizą, lengvą Jacovskio liniją tamsiame fone ir daugybę kitų. Na o Jūsų kostiumų eskizų, kupinų išmonės, ne-tramdomos fantazijos ir spalvų, su niekuo nesupainiosiu...

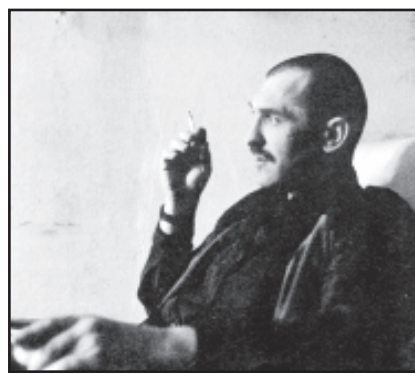
J.A. Žiūrėdamas jų eskizus matai, kad kiekvienas iš jų tai darė savo rankom, savo galva. Gali atsekti jo galvojimo būdą. Visų pirma eskizo reikia pačiam dailininkui, o paskui jau visiems kitiems, su kuriais teks dirbti prie būsimo spektaklio. Visuomet norisi, kad jie priartėtų, susipažintų, išreikštų savo mintis.

Pamenu, mano eskizų pasižiūrėti ateidavo Algis Masiulis. Kaip įdėmiai, kaip reikliai jis žiūrėdavo! Jis čia gaudavo ir informaciją, ir nuovoką apie kuriamo spektaklio stilių – ir emocinį krūvį. Nes ir jis jau buvo ieškojimų kelyje. Aišku, ne kiekvienam aktoriui tokie dalykai įdomu.

A.G. Šiuo požiūriu Masiulis – viena iš išimčių. Jis buvo intelektualas, aistringas dailės mylėtojas, parodų lankytojas, pats tapė...

Pamenat, anksčiau buvo tokia svarbi ir įvairiom prasmėm veikli teatruose institucija – meno taryba. Jai visi spektaklio kūrėjai turėdavo pristatyti ir apginti savo sumanymus, eskizus, kitką. Tai nebuvo paprasta, ypač sovietmečiu, nes dalis narių buvo ir slapti cenzoriai. Bet savaip ši institucija buvo ir prasminga.

J.A. Taip, svarbu turėti atsakomybės jausmą. Pateiki, išgirsti nuomonę, pastabas. Bet savo darbą turi apginti! Paskui dirbi su režisierium, dėlioji, derini. Spektaklis – tai nėra gamyba. Tai dvasinis kelias, o tą kelią ir fiksuoja eskizas. O dabar dažnas dailininkas daro tik kompiuterinę versiją ir pateikia ją teatro dirbtuvėms...

Jonas Arčikauskas

A.G. Tai kaip tada padaryti scenografijos parodą, ką joje rodyti? Ir dar įdomu – kaip iš tų kompiuterinių darbų atsekti dailininko stilių?

J.A. Aš tuo klausimu, tuo stilium niekada nesirūpinau. Jeigu intensyviai, nuoširdžiai dirbi – ar galvotum apie meilę, ar apie mirtį – tavo mąstymo būdas savaime reiškiasi. Turbūt tai ir yra tavo stilius. Va nupiešei pravirą „fortkė“ – ir jau skamba laisvės tema. Kitas piešia balandį. Kiekvienas tikras menininkas turi savo mitologiją, skirtingą tų pačių reiškinių, daiktų paveikslą, savo viziją. Ir tais pavaldais operuoja. Galbūt tapyboje tai aiškiau matyti... Teatras – sudėtingas dalykas, jame visko labai daug – veikia aktorius, skamba muzika, nardo šviesos, režisieriaus mizanscenos.

Kaip gali pamatyti dailininko brąžą? Galima būtų keliems skirtingiems dailininkams duoti tik vieną užduotį. Pavyzdžiui, režisierius sako: padaryk man laiptus, man čia būtinai reikia laiptų! Kokie skirtingi gali būti tie laiptai! Vieni santūrus, kiti išpuošti ko kiom nors skulptūrom ar lipdiniais, gali būti aukštom stačiom pakopom, kiti – smulkaus žingsnio ar žemom pakopom, ir tu iškart matai, kaip tais laiptais lipa, lengvai bėga pasišokinėdamas, šliaužia ar ropščiasi personažas. Matai, kaip režisierius formuoja veiksmą. Tos pakopos diktuoja ir ritmą, todėl gali kažką pasiūlyti ir kompozitoriui.

A.G. Bendravote su įvairiais, labai skirtingais režisieriais, bet, man regis, bet turbūt nė vienas iš jų nebuvo linkęs sprauti Jus į kokius nors rėmus, diktuoti savo valią. Tik pastebėjau, kad kai kuriuose spektakliuose dominuoja Jūsų įkūnyta vizija ir savaip rikiuoja veiksmą toje erdvėje, o kituose – Jūsų balsas, nors ir svarus, prityla. Pavyzdžiui, „Golgotoje“. Kitur – susilieja į darnų akordą, kaip „Vėlinėse“, „Migelyje Manjaroje“ ar net „Salomėje“.

J.A. Labai džiaugiuosi „Golgota“ – ten man lengvai sprendėsi labai nelengvos užduotys...

A.G. Spalvingą žaidžiančio teatrališko teatro erdvę ir kostiumus sukuriate Oskaro Milašiaus „Migelyje Manjaroje“. Išliko įspūdis, kad kūrėte ne erdvę aktoriams, o pačius barokinio teatro aktorius.

J.A. Man artima ta barokinė estetika, jos kaip ir mažoka Lietuvos teatre. Eidamas tuo keliu niekuomet nežinau, iki kur gali eiti. Kur ta riba? Tie dalykai jau atrasti turbūt. Spektaklyje dominuoja juodai balta gama, minimumas kitų spalvų. Jums pasirodė spalvinga, nes panaudota daug faktūrų, grimo kaukių... Gal ir įsiminė

„Eglutė pas Ivanovus“. Režisierius – Jonas Vaitkus, scenografija – Jono Arčikausko

spalvos, bet tai nėra laisvas valiūkiškas žaidimas. Turi disciplinuoti save. Yra fantastiškai puikus tekstas, filosofinė mintis, bet nėra dramaturgijos įprasta prasme. Vaitkus kuria sodrias mizanscenas, bet ir jos santūrios, gan statiškos. Ir man ten nereikėjo ieškot laiko dvasios atspindžių, nes Oskaras Milašius sprendžia amžinus klausimus.

A.G. Jūsų kūrybą labai įdomiai komentuoja Gytis Padegimas, turėjęs progos iš arti Jus pažinti. Šiom dienom teko su juo kalbėtis. „Jis turi senųjų Europos meistrų savybių. Kaip keramikas yra puikiai įvaldęs, pažinęs medžiagas ir spektaklį be perstojo lipdo, formuoja, kaip tai darė senieji meistrai, apimti liepsnojančios gotikinės fantazijos. Jis kuria visiškai naujos realybės fragmentus, o daiktai jo vaizduotės dėka tampa naujos realybės dalimi“, – ir primena, kad statant „Mūsų miestelį“ Jūs transformavot senus ažuolinius baldus ir iš jų kūrėt reikalingą aplinką – bažnyčios arką, kapinių šlaitą, teniso stalus... O statant Camus „Kaligulą“ Zalcburge, tęsė Padegimas, „jis pats savo rankom iš esamų medžiagų sukūrė nuostabius kostiumus-asambliažus, panašiai kaip Tadeuszas Kantoras savo teatrui, ir tie kostiumai patys kūrė spektaklio scenografiją! O štai Shakespeare’o „Tuščiose meilės pastangose“ jo kostiumai pasiglemžė ir režisierių, ir aktorių, ir patį autorių... Ir taip pasitaiko... Pastaruoju metu Jonas teatre nebedirba. Postmoderniam teatrui, atsisakiusiam vizualumo, tokių kaip Arčiakauskas nebereikia...“

Bet nesinorėtų mūsų pokalbio užbaigti pesimistine nata.

Puikus, įkvėptas spektaklis buvo „Vėlinės“. Jaudino vien jau faktas, kad po ilgų svarstymų pagaliau Lietuvos teatro scenoje pasirodė Adomas Mickevičius, jo su Lietuva, su Vilniumi labiausiai susijęs kūrinyss... Tik labai gaila, kad ne keliais metais anksčiau, kai Lietuva dar nebuvo pakilusi...

J.A. Kuriant spektaklį buvo preciziškai atrinkti tekstai, epizodai. Koncentruotas veiksmas. Apie tą spektaklį ir visus jo dalyvius galėčiau daug ką pasakyti – visi buvo puikūs...

A.G. Taip, nepamirštasas Valentinass Masalskis, Aldona Janušauskaitė ir daugybė jaudinančių scenų, laisvės, kančios ir vilties temos. Bet labiausiai pribloškė finalas su tuo iš gilumos į mus artėjančiu kryžiumi, jau tapusiu plačiai žinomu po gastrolių Lenkijoje, į kurį lyg peiliai į Marijos širdį ar votai, susmaigstyti aliumininiai šaukštai, keliantys visiems suvokiamas asociacijas su tremtimi, kalėjimu ar sovietinės kariuomenės būtim.. Kaip gi Jums kilo ši geniali idėja?!

J.A. Šaukštų idėja kilo natūraliai iš gyvenimo patirties, iš žinojimo, iš santykio su savo tautos gyvenimu.

A.G. Mes žinom, kad teatras – integralus menas. Jame susitinka visos menų mūzos – poezijos, dramos, šokio, muzikos, dailės. XX amžiuje didžiausią įtaką teatras patyrė iš dailės, nes dailėje bene labiausiai jautėsi epocha, jos idėjos, kvapas, mados. O kas Jūsų teatrinei kūrybai turėjo didžiausią poveikį?

A.J. Vieno tokio dalyko nėra. Bet turbūt svarbiausia man – žmogus, bendravimas su žmogu. Ryšys, bendravimas. Ir tame pažinime nėra pabaigos...

A.G. Kuris iš spektaklių Jums pačiam yra brangiausias?

J.A. Padariau jų jau nemažai. O čia kaip su vaikais – visus reikia mylėti. Bet va, žiūrėk, vieną kažkaip labiau myli. Man turbūt artimiausios yra „Vėlinės“. Tokį padarai ir gali daugiau nieko nebedaryt... Ir žiūrovai jį suprato, pajuto. Ir pajunti bendrą alsavimą. Dar man labai svarbus su Gyčiu-Padegimu Zalcbрге padardytas Camus „Kaligula“ Dar gyvenom sovietijoje, tai buvo 1989-ieji, ribinė situacija. Rodos, dar visai neseniai manęs neišleido su „Vėlinėmis“ į Lenkiją, o čia staiga sėdam su Gyčiu į traukinuką ir vykstam į Zalcburgą, į Austriją! Gytis jautėsi puikiai.

A.G. Gytis Padegimas yra stebėtinai žingeidus, komunikabilus žmogus, jis visur jaučiasi kaip namie. O Jūs, Jonai, – tikrai laisvas paukštis, tai liudija Jūsų beribė fantazija, nesivaržymas, gebėjimas neiti į kompromisus, kartais – sutartinių ženklų nepaisymas. Ačiū už pokalbį.

P.S. Ateityje norėčiau pasikalbėti apie Jūsų kuriamus kostiumus, kurie, mano supratimu, gali gyvuoti scenoje, bet ir gali ir gyventi visiškai savarankišką, nuo teatro atsieta gyvenimą. Pavyzdžiui, įdomu būtų išleisti Jūsų kostiumais iliustruotą Antono Čechovo „Žuvėdrą“. Atrodo, kad spektaklis buvo pernelyg manieringas, nelabai vykęs, o kostiumai velnioniškai įdomūs... □

GIMNAZISTĖ (3)

Rasa Katiliūtė

Tęsinys.
Pradžia 2016 m. spalio 8 d. „Kultūroje“

Rūta sėdėjo priešais tardytoją užverktom akim. Jis kažko klausė, kažką rašė, Rūta beveik nieko negirdėjo.

APKLAUSOS PROTOKOLAS

1951 m. kovo 20 d., Utena

Aš, Lietuvos TSR Vilniaus apskrities Utenos raj. MGB darbuotojas, jaun. leitenantas Spiečius, šią dieną apklausiau kaltinamąją – Katiliūtę Rūtą Anelę Juditą, d. Juozo, g. 1932 m. Kaune, Lietuvos TSR (lietuvė, TSRS pilietė, nepartinė, išsilavinimas nebaigtas vidurinis, netekėjusi, iki arešto gyveno Utenoje, Salomėjos Nėries g. 32).

Klausimas: Kokia kalba pageidaujate duoti parodymus?
Atsakymas: Parodymus duosiu lietuvių kalba, nes rusiškai kalbu silpnai.

Sumelavo Rūta. Jai buvo piktą, kad taip apsižioplino ir su saugumiečiais, atėjusiais į mokyklą, kalbėjo rusiškai. Net komplimentų sulaukė, kokia puiki jos rusų kalba! Kur taip gerai rusiškai išmokote? Naivuolė. Patikėjo, kad tie žodžiai sakomi iš širdies. Juk puikiausiai žinojo, kur ji išmoko rusiškai. Bjaurybės. Visa savo esybe nekenė jū.

Dėl atsakomybės už melagingus parodymus pagal UK RSFSR 95 straipsnį esu perspėta.
Katiliūtė /parašas/

Klausimas: Ar Jus represavo tarybų valdžios organai?

Atsakymas: Taip, 1941 m. birželio 14 d. kartu su giminaičiais buvau iškeldinta iš Lietuvos TSR į Novosibirsko srities Krasnoziolsko rajono Zaprudichinsko tarybinį ūkį.

Klausimas: Kas kartu su Jumis buvo iškeldintas iš Lietuvos TSR?

Atsakymas: Kartu su manimi buvo iškeldinti šie giminaičiai: motina – Katilienė Anelė, duktė Prano, g. 1897 m.; brolis – Katilius Emanuelis, sūnus Juozo, g. 1926 m.; brolis – Katilius Algimantas, sūnus Juozo, g. 1929 m.; sesuo – Katiliūtė Irena, duktė Juozo, g. 1934 m.

Daugiau niekas iš mano giminaičių nebuvo iškeldintas.

– Kelkitės, vaikeliai, šiandien teks toli važiuoti.

Rūta pasitrynė akis. Buvo dar ankstus birželio rytas. Važiuoti? Kur? Tarpduryje stovėjo trys nepažįstami vyrai. Vienas laikė atstatęs revolverį. Rūta išsigando. Išsluogė iš lovos ir prisiglaudė prie Mamos. Mamos akyse žvilgėjo ašaros, kurias ji stengėsi nuslėpti.

– Bėk, Rūtele, pasiimk savo knygutes ir lėlytę.

Spintelėj prie virtuvės sukrauti visi Rūtelės ir Irutės turtai: dvi lėlytės ir kelios knygtės. Tėtė Šv. Kalėdų ir Šv. Velykų proga visada dovanodavo knygeles. Vienoj buvo eilėraštis:

Eina Katrė per kiemelį,
Tempia už ragų oželį.

Mergaitės nuolat pykdavosi, kuri iš dviejų Katrė. Rūta suėmė į glėbelį visą šį turtą ir susidėjo į kuprinėlę.

Nepažįstami vyrai leido Mamai pasiimti patalynės, drabužių, maisto. Mama nenorėjo imti daug daiktų, juk juos, sakė, išveža į kitą draugišką tarybų respubliką, kur aprūpins gyvenamąją vietą ir darbą. Mama buvo įsitikinusi, kad išvažiuoja kažkur netoli, į kitą miestą. Kam apsikrauti daiktais, jeigu bus galima ten nusipirkti. Tik tetos Uršėlės verčiama, išidėjo rūkytų lašinių ir dešros. Visą kelią, penkis tūkstančius kilometrų, kuriuos važiavo daugiau nei mėnesį, vaikai čiulpė lašinius ir mintyse dėkojo tetai Uršelei už jos išvalgumą.

XX a. II – III deš. Vaikai su žaislais.

Žaislų muziejaus nuotr.

Klausimas: Kas iš Jūsų giminaičių išvengė iškeldinimo, kur jie dabar gyvena ir kuo užsiima?

Atsakymas: Iš mano giminaičių liko neiškeldintas mano tėvas – Katilius Juozas, s. Jono, nes 1940 m. pabėgo į užsienį.

Rūta taip pasiilgo Tėtės. Kaip seniai jį matė! Kur jis dabar? Kažkodėl prisiminė, kaip Tėtė nupirko broliams dviračius. Abi su Irute ištisai kaulydavo, kad Algimantas pavėžintų. Algis kartais užsisodindavo ant rėmo ir lėkdavo kaip pašėlęs. Vienądien, riedėdamas dideliu greičiu, posūkyje nesuvaldė dviračio ir Rūta nučiuožė keliais, alkūnėmis ardama žvyrą. Tačiau žliumbė ne tiek dėl skausmo, kiek iš baimės, kad dabar barsis Tėtė, kuris griežtai draudė broliams vėžinti seses.

Rūta vos nesuprunkštė, prisiminusi, kaip abiem su Irute teko kampe klūpoti. Salione stovėjo sofa, ant kurios būdavo labai smagu šokinėti. Už sienos Tėtės darbo kabinetas. Pas jį svečias. Ateina Tėtė ir perspėja: mergaitės, liaukitės šokinėjusios. Rūta su Irute klusniai atsisėda, kelias minutes pabūna tykiai, pakrize-na, pakikena, bet kiekgi galima ramiai išsėdėti. Ir vėl strykt strykt, taip smagu! Kai Tėtė atėjo dar kartą, tai jau teko abiem kampe klūpoti.

Tęsinys kitame numeryje

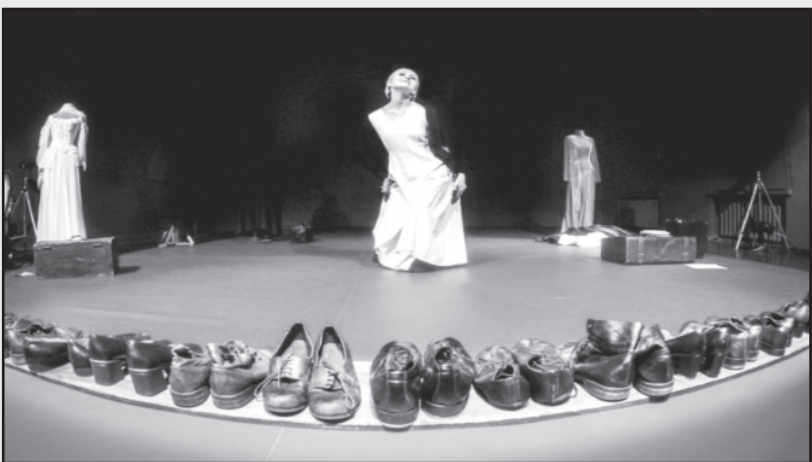
Kultūros kronika

Spalio 15 d. lietuvių rašytojai Kristina Sabaliauskaitė ir Alvydas Šlepikas dalyvavo geriausios Vidurio Europos knygos apdovanojimo „Angelus“ teikimo iškilmėse. Net dvi lietuvių autorių knygos – Kristinos Sabaliauskaitės „Silva rerum“ ir Alvydo Šlepiko „Mano vardas Marytė“ (į lenkų kalbą romaną vertė Paulina Ciucka, o išleido leidykla KEW) tarptautinės vertinimo komisijos sprendimu pateko į šio prestižinio apdovanojimo finalinį septynetuką. Spalio 30 d. Krokuvos knygų mugėje bus pristatyta Nidos Degutienės neseniai lenkiškai pasirodžiusi knyga „Izraelio skoniai“.

Spalio mėnesį 18-ajame tarptautiniame Šanchajaus menų festivalyje pirmą kartą prisistatys Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras (LNOBT). Šio teatro projektas – baleto spektaklių triptikas „Bolero+“ buvo atrinktas dalyvauti oficialiame konkursavime (pitching), kurio metu 12 užsienio kompanijų ir kolektyvų turės galimybę pristatyti scenos meno – šiuolaikinio ir klasikinio šokio, šiuolaikinio cirko, teatro, teatro vaikams, džiaz, klasikinės muzikos projektus Kinijos prodiuseriams, festivalių organizatoriams ir teatrų vadovams bei atrasti partnerius šių projektų gastrolėms Kinijoje. Tarptautinio Šanchajaus menų festivalio konferencijoje taip pat dalyvaus ir Lietuvos nacionalinės filharmonijos atstovai. Tai, kad ši koncertinė organizacija šiame forume dalyvauja jau kelerius metus iš eilės, neabejotinai prisidėjo prie dažnėjančių Nacionalinės filharmonijos kolektyvų gastrolių po Kiniją.

Spalio 19 dieną į Europos kultūros sostinės programą įtrauktame jubiliejiniame Vroclavo monospektaklių festivalyje parodytas Lietuvos nacionalinio dramos teatro aktorės Birutės Marcinkevičiūtės monospektaklis „Dostojevskio angelai“. Birutė Mar Lenkijoje yra gerai žinoma aktorė. 2012 metais Torunėje įvykusiame monospektaklių festivalyje Birutės Mar spektaklis „Antigonė“ buvo pripažintas geriausiu festivalio spektakliu ir apdovanotas pagrindiniu, Lenkijos teatro sąjungos įsteigtu prizu. Birutei Mar taip pat buvo įteiktas specialus festivalio pagrindinio organizatoriaus, Vieno aktoriaus asociacijos prizas „Už aktorinį meistriškumą“. 2014 m. Birutės Mar spektaklis „Žodžiai smėlyje“ pagal S. Beckettą buvo parodytas ne tik Vroclave, bet ir Valbžyche bei Boleslavece.

Kosmoso šaukiniai

Atkelta iš 4 psl.

Betgi grįžkim į parodą. Einu prie mano mylimo žanro – akvarelės (vis rašydavau apie E. Urbanavičiaus įkurtos „Aqua 12“ parodas, kurių šiandien kažkodėl neregėti). Nuostabios yra tos akvarelės, kurias nuliejo talentinga Liucijos Kryževičienės ranka. Nepaprastos savo paprastumu. „Žolynai“ – berods, taip pavadino pati dailininkė savo akvarelių ciklus. Nėra juose prašmatnių egzotiškų žiedų. Tai mūsų pievų, paupių, paežerių žolynai, viksvos, vaistažolės arba paprastučiai vėdrynai... Kiek daug tuose paveiksluose sutelkta jausmo lietuviškai žemei ir saulės šilumai. Žolynai rudenį, pavasarį, vasarą... Vis tie patys ir vis kitokie...

Kelionė per „Žolynus“ atveda prie kito dailininkės žanro – monotipijų. Ciklas pavadintas „Erdvės ženklai“. Jų daug, tų tamsiaspalvių paveikslų. Pasak dailininkės, juose išsakytas liūdesys ir skausmas dėl savo artimųjų, jai brangių žmonių praradimo. Ne vienam parodos lankytojui šie paveikslai sukelia ir daugiau asociacijų. Žmonės sustoja ties jais ir prityla, nes sutelkia dėmesį į kūrinių turinį...

Tuose tamsos gaivaluose pajuntu kosmoso šaltį ir vienišystę. Jie netgi žadina sumaištį sieloje. Kosmoso pasauliai yra tamsūs. Gal todėl tamsūs, kad mūsų protas, mūsų mintys vis dar nepajėgia išvelgti jų šviesos. Juose įžiūriu keistus pavidalus... Kaip ir prieš keletą metų, kai teko pamatyti ukrainiečių tapytojo Ivano Marčiuko (paroda eksponuota Radvilų rūmuose) ciklą „Žvilgsnis į Amžinybę“. Tokie kūriniai žmogų sukrečia, verčia susikaupti ir nors trumpam sustoti ties slenkščiu, už kurio atsiveria visai kitoks – sielos – kosmosas. Tada tavo viduje nutyla pasaulio bruzdesys ir tyloje pamatai, kaip veriasi durys į paslaptį, kuri ir vilioja, ir baugina, ir priima savo glėbin...

Atsikvošėti nuo stingdančio kosmoso šalčio padeda Liucijos Kryževičienės dar viena žavi dovana parodos lankytojams. Tai pynimo iš šilko juostų technika įamžintas šilko „gyvenimas“ mažose miniatiūrose, triptikuose ir gana dideliuose originalių formų paveiksluose. Šiame cikle pasireiškia išskirtinis menininkės kūrybiškumas ir jos darbų elegancija. Šilkas čia karaliauja kaip meninė priemonė, kuri žiūrovui atsiveria netikėtu aspektu. Įdėtos į elegantiškus rėmelius žėri šilko pynės, spinduliuodamos gėrį, jaukumą, šilumą, grožį. Spindinčios šilko kryžmės užpildo paveikslus sidabrine arba auksine šviesa. Prieš parodos lankytojų akis dailininkės valia veriasi iš tų pynių sukurti miestai, mirguliuojantys žiburiuose, namai, atspindintys dangoraižių languose. Prislopintas šilko spindesys primena miglose skendinčius ežerus, žiemos žarą arba pavasarį artinantį atodreki...

Tai menininkės vizijos, bet kiek tose pynėse sutelkta grožio, elegancijos, jaukumo, šilumos. Audinių struktūros įvairovė leidžia įsisiūbuoti menininkės vaizduotei...

Šilko pynės, paklusniai sugulusios įstrižomis kryptims, lyg kokie senovės lietuvių totamai ar žalčiai rangosi aukštyn arba šliaužia išilgai parodų salės sienų. Pynimo technika gal ir nėra nauja, bet L. Kryževičienės tobulybės siekimo ir švarios atlikimo technikos dėka įgauna naują matmenį mūsų tekstilės meno istorijoje. Praleidusi dešimt metų Amerikoje, L. Kryževičienė savo kūryba išstobulino

Čikagos miesto fragmentas.

Šilkas, pynimas

naują pynimo techniką ir parodė jos galimybes. Gyvenimas didmiesčiuose darė įtaką jos menui...

Dažnas dailininkės pynimo elementas arba galutinis kūrinio rezultatas yra kryžmė, kurią apvertus ir sudėjus su kita tokia pat kryžme gautume dvigubą kryžių. O jis senovės lietuviams buvo labai svarbus ženklas. Kaip Jogailaičių dinastijos palikimas jis pasiekė mūsų dienas, išliko mūsų Vytyje, šiandienos karyboje, apdovanojimui už nuopelnus tradicijoje.

Pristatydama ekspoziciją taikliai ir tiksliai išsireiškė Liucijos Kryževičienės parodos kuratorė Nijolė Žilinskienė: „Parodoje eksponuojami darbai – įvairiausių formų, kai kurie sukonstruoti iš kelių plokštumų, žerintys vario, sidabro ir kitoms ryškiomis spalvomis. Ritminės ornamentų struktūros ir audinių medžiaginės savybės, kintant apšvietimui, atspindi vis kitus vaizdinius“. □